

Қазақстан Республикасында кәсіпкерліктің сыртқы ортасын даму тенденциялары

^{1*}**ШАЙМЕРДЕНОВА Рымтай Токеновна**, магистр, аға оқытушы, rima71@mail.ru,

¹**БИРЮКОВ Валерий Викторович**, э.ғ.д., доцент, декан, _valera@mail.ru,

¹«Әбілқас Сағынов атындағы Қарағанды техникалық университеті» КеАҚ, Қазақстан, Қарағанды, Н. Назарбаев даңғылы, 56,

*автор-корреспондент.

Аңдатпа. Мақаланың мақсаты – сандық және сапалық талдау негізінде кәсіпкерліктің сыртқы ортасының жағдайы мен дамуының ағымдағы тенденцияларын анықтау. Тақырып бүгінгі күн үшін өте өзекті. Зерттеу барысында шағын және орта кәсіпкерліктің қазіргі жай – күйінің күшті және әлсіз жақтарын, осы сектордың Қазақстан экономикасының дамуына қосқан үлесі талданды. Негізгі зерттеу әдістері ретінде ғылыми танымның, салыстырудың, талдаудың, жүйелі көзқарастың әдістері қолданылды. Зерттеудің негізгі нәтижесі Қазақстан Республикасындағы кәсіпкерліктің сыртқы ортасының жағдайы мен дамуының қазіргі заманғы тенденцияларын тұжырымдау болып табылады. Авторлар анықтаған қолайсыз үрдістер елдегі шағын және орта бизнестің тиімділігін арттырудың негізгі бағыттарын негіздеуге ықпал етеді. Кәсіпкерліктің сыртқы ортасының жай-күйі мен біріктірілген ішкі жүйесіне сандық және сапалық талдау жасау негізінде оның елдегі шағын және орта бизнестің жай-күйі мен дамуына әсері туралы қорытындылар жасалды.

Кілт сөздер: шағын және орта кәсіпкерлік, сыртқы орта, кредиттік реттеу, салықтық реттеу, кедендік реттеу, даму институттары, мемлекеттік-жеке меншік әріптестік.

Кіріспе

Қазақстан Республикасында үш онжылдықта жүргізілген экономикалық реформа еліміздің барлық аймақтарында әртараптандырылған нарықтық экономика мен еркін кәсіпкерліктің пайда болуына әкелді. Қазіргі кезеңде кәсіпкерлік қызметтің қалыптасуы мен дамуына басқару мен басқарудың формалары мен әдістерінің, экономикалық тұтқалар мен ынталандырулардың жиынтығы болып табылатын ұйымдық ортаның экономикалық факторлары көбірек әсер етеді.

Экономикалық ғылымның кәсіпкерлік мәселелерін дамытуда белгілі бір жетістіктері бар. Қазақстан Республикасында әсіресе соңғы жылдары белсенді жүргізілген көп жылдық зерттеулердің нәтижесі кәсіпкерлік теориясының ғылыми негіздерін жасау болды. Сонымен бірге, осы мәселе бойынша қол жетімді теориялық әзірлемелерді зерттеу қоршаған ортаның ауыспалы факторларының кәсіпкерліктің қалыптасуы мен дамуына әсері және оның қызмет етуін бағалау туралы арнайы зерттеулердің өте аз екенін көрсетті, олар практикалық ұсыныстарға бағытталған. Қазақстан аймақтарында кәсіпкерлікті, бастамашылықты және бейімделуді дамыту. Егер сыртқы ортаның саяси факторлары мемлекеттік органдардың қоғамның дамуына және мемлекет өз саясатын жүзеге асыруға ниеттенетін құрал-

дарға қатысты ниеттері туралы түсінік берсе, онда экономикалық факторлар кәсіпкерлердің өздерінің жұмыс істеуіне көбірек байланысты болады. Оларға экономикалық әдістер, мемлекет пен қоғамның кәсіпкерлерге ықпал ету тұтқалары мен ынталандырулары, олардың арасындағы қарым-қатынас жатады. Кәсіпкерліктің сыртқы ортасының экономикалық факторлары экономикалық агенттерді осы саясаттың мақсаттары мен міндеттеріне сәйкес келетін мінез-құлық және шешімдер қабылдау үлгісін қабылдауға ынталандыруға бағытталған экономикалық саясат құралдары арасындағы өзара байланысты құбылыстар мен қатынастар кешені ретінде қарастырылады. Кәсіпкерлер үшін бұл олардың іскерлік белсенділігінің ең маңызды шарты болып табылады, сонымен қатар қоғамдық, топтық және жеке мүдделердің байланысы мен үйлестіруін қамтамасыз етеді, ұлттық экономиканың жұмыс істеуі мен дамуына қызмет етеді. Қазіргі уақытта кәсіпкерлікті сыртқы ортаға бейімдеу жолдарын іздестіру және мемлекеттік қолдауды күшейту және оның дамуын арттыру жөніндегі шаралар Қазақстан Республикасы мемлекеттік экономикалық саясатының басым бағыты ретінде қарастырылуда.

Қазақстан Республикасындағы шағын және орта бизнестің даму тенденциялары

ҚР-дағы ШОК дамуының қазіргі жағдайы мен

серпініне талдау жасаймыз, өйткені олар кәсіпкерліктің сыртқы ортаға бейімделуінің индикаторы болып табылады. Тіркелген шағын және орта кәсіпкерлік субъектілерінің саны 1,5 млн бірліктен асып, 33 мың бірлікке немесе 2,1%-ға өсті (кесте). Бұл ретте олардың елдегі шаруашылық жүргізуші субъектілердің жалпы санындағы үлесі 96,7%-ға дейін ұлғайды. Өңдеу өнеркәсібіндегі шағын және орта кәсіпорындардың саны жылдам қарқынмен өсуде. Осылайша, талданып отырған кезеңде ШОК субъектілерінің жалпы санындағы өңдеуші сектор кәсіпорындарының үлес салмағы 2,7%-дан 3,2%-ға дейін өсті. ҚР-да белсенді әрекет ететін ШОК субъектілерінің саны 273 мыңға немесе 1,3 есеге, ал олардың тіркелген субъектілердің жалпы санындағы үлесі 16,1 п.т. артты, бұл секторда номиналды ойыншылар санының қысқарғанын және бір мезгілде жұмыс істеп тұрған кәсіпкерлік субъектілерінің пайда болғанын куәландырады.

Қазақстан Республикасында жұмыс істеп тұрған ШОБ субъектілерінің қолданыстағы саны (Қазақстанның 1000 тұрғынына орта есеппен 82,8 шағын және орта бизнес субъектілерінен келеді) олардың ел экономикасындағы ролін арттыру

үшін жеткілікті.

Ұйымдастырушылық-құқықтық нысандары бойынша жұмыс істеп тұрған ШОБ құрылымында ең көп үлесті заңды тұлға құрмай кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыратын жеке кәсіпкерлер (бұдан әрі – АЖ) алады – 65,5% (1-сурет). Сонымен қатар, заңды тұлға нысанындағы ШОБ үлесі 2018 жылы 2013 жылмен салыстырғанда 11 п.п. артса, жеке кәсіпкерлердің үлесі 8,5 п.п. төмендеген. Бұл жаңа заңды тұлғаларды құру және жеке кәсіпкерлерді жауапкершілігі шектеулі серіктестіктерге (бұдан әрі – ЖШС) қайта тіркеу арқылы шағын және орта бизнестің сапалы институционалдық дамуын айғақтайды.

Қазақстан Республикасындағы ШОБ субъектілерінде тұрақты жұмыс істейтіндердің жалпы саны 2018 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша 3268 мың адамды немесе республиканың белсенді тұрғындарының 37,5%-ын құрады, бұл 2013 жылмен салыстырғанда 27,8%-ға артық. Бұл Қазақстандағы жұмыспен қамту мәселесін шешуде кәсіпкерліктің маңыздылығының артып келе жатқанын көрсетеді.

Қазақстанда тұрақты экономиканы қамтама-

Қазақстан Республикасында тіркелген ШОБ субъектілерінің санының динамикасы						
Көрсеткіштер	Жылдар					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Тіркелген субъектілер, мың бірлік	1 536	1 656	1 530	1 501	1 540	1 569
Жұмыс істеп тұрған ШОБ субъектілері, мың бірлік	968	1 011	1 290	1 106	1 146	1 241
оның ішінде өңдеу өнеркәсібі	21,7	22,9	26,1	38,1	37,8	36,3
Кәсіпкерлік субъектілерінің жалпы санындағы тіркелген ШОБ үлесі, %	95,1	95,6	96,2	96,1	96,2	96,7
Тіркелгендердің жалпы санындағы жұмыс істеп тұрған ШОБ субъектілерінің үлесі, %	63,0	61,0	84,3	73,7	74,4	79,1
Өңдеу өнеркәсібіндегі жұмыс істеп тұрған ШОБ үлесі, %	2,7	2,6	2,8	3,0	3,2	3,2

1-сурет – Қазақстан Республикасының ұйымдық-құқықтық нысандары бойынша белсенді ШОБ субъектілерінің құрылымы, 2020 ж.

сыз ету, оны әртараптандыру және шикізаттық бағыттан бас тарту мақсатында елдің жалпы ішкі өніміндегі шағын және орта бизнес өнімдерінің үлесін, алайда, талданып отырған кезеңде кем дегенде 50%-ға жеткізу стратегиялық міндет қойылды, бұл көрсеткіштің мәні 16,9-28,9% аралығында ауытқиды. ШОБ субъектілерінің қосылған құны бар өңделген өнімдерді өндірудегі өсіп келе жатқан рөлін атап өту маңызды. Мәселен, қарастырылып отырған кезеңде өңдеу өнеркәсібіндегі ШОБ субъектілерінің өнімі 1714 млрд теңгеге немесе 2,7 есеге өсті. 2018 жылы ШОБ жалпы қосылған құнның (бұдан әрі – ЖКҚ) ЖІӨ-дегі үлесі 28,9%-ға бағаланады. Өңдеу өнеркәсібі өнімінің жалпы көлеміндегі ШОБ өнімінің үлесі 10,6 п.б. құрады және 28,8%-ды құрады (бұл ЖІӨ-ге ШОБ үлесінің үлесінен асып түседі). Бұл қазақстандық бизнес құрылымындағы оң тенденцияны – шикізаттық бағыттан алшақтауды сипаттайды.

Экономика секторлары бойынша ШОБ құрылымы кәсіпкерлік сектордың және жалпы экономиканың сапалы дамуының маңызды көрсеткіші болып табылады. ШОБ субъектілерінің 30%-ға жуығы көтерме және бөлшек саудамен айналысады, субъектілердің 13%-ы ауыл шаруашылығында жұмыс істейді. ШОБ секторының салалық құрылымында үш негізгі көрсеткіш бойынша (субъектілер саны, жұмыскерлер саны және шығарылған өнім) 2015 жылдан бастап төрт негізгі үрдіс байқалды. Біріншіден, барлық дерлік көрсеткіштер бойынша қызмет көрсету саласының үлесі өсуде: субъектілер саны бойынша – 20%-дан 29%-ға, жұмысшылар санында – 21%-дан 31%-ға, өнім шығаруда – 21%-дан 22%-ға дейін. Екіншіден, шаруа немесе фермер қожалықтары мен жұмысшылар санындағы ауыл шаруашылығы үлесінің қысқаруы байқалады. Үшіншіден, абсолютті мәнде өңдеуші кәсіпорындардың өсімі байқалады: субъектілер саны – 1,7 есе, жұмыс істейтіндер саны – 1,3 есе, өнім шығару – 2,7 есе өсті. Төртіншіден, Қазақстан өңірлерінде ШОБ секторының біркелкі дамуы сақталды, бұл халық пен ресурстардың біркелкі бөлінбеуімен, ел аймақтарының әлеуметтік-экономикалық даму ерекшеліктерімен, олардың экономикалары құрылымындағы айырмашылықтармен, сондай-ақ олардың экономикасы мен ресурстарының біркелкі орналасуымен түсіндіріледі. 2015-2020 жж. еліміздің 14 өңірінде шағын және орта бизнесті дамытуға бөлінген барлық банк қаражатының 73%-дан астамы Нұр-Сұлтан мен Алматы қалаларына тиесілі.

ШОБ секторындағы негізгі макроэкономикалық көрсеткіштердің оң динамикасы сақталды, сектордың Қазақстан Республикасы экономикасының дамуына қосқан үлесі көрсеткіштерінің өсуі жалғасуда, бірақ олар Қазақстанның дамыған елдердің қатарына қосылуы үшін әлі де жеткіліксіз. Бұл кәсіпкерлікті тікелей бақылау аясынан тыс және олардың жұмыс істеуі мен даму стратегиясына әсер етуі мүмкін қозғаушы күштерді талдау қажеттілігін көрсетеді.

Сыртқы ортаның Қазақстан Республикасының кәсіпкерлікке әсері

Қазақстан Республикасының сыртқы кәсіпкерлік ортасы үш ішкі жүйеге біріктірілген элементтердің жиынтығын қамтиды: мемлекеттік, нарықтық және интеграциялық.

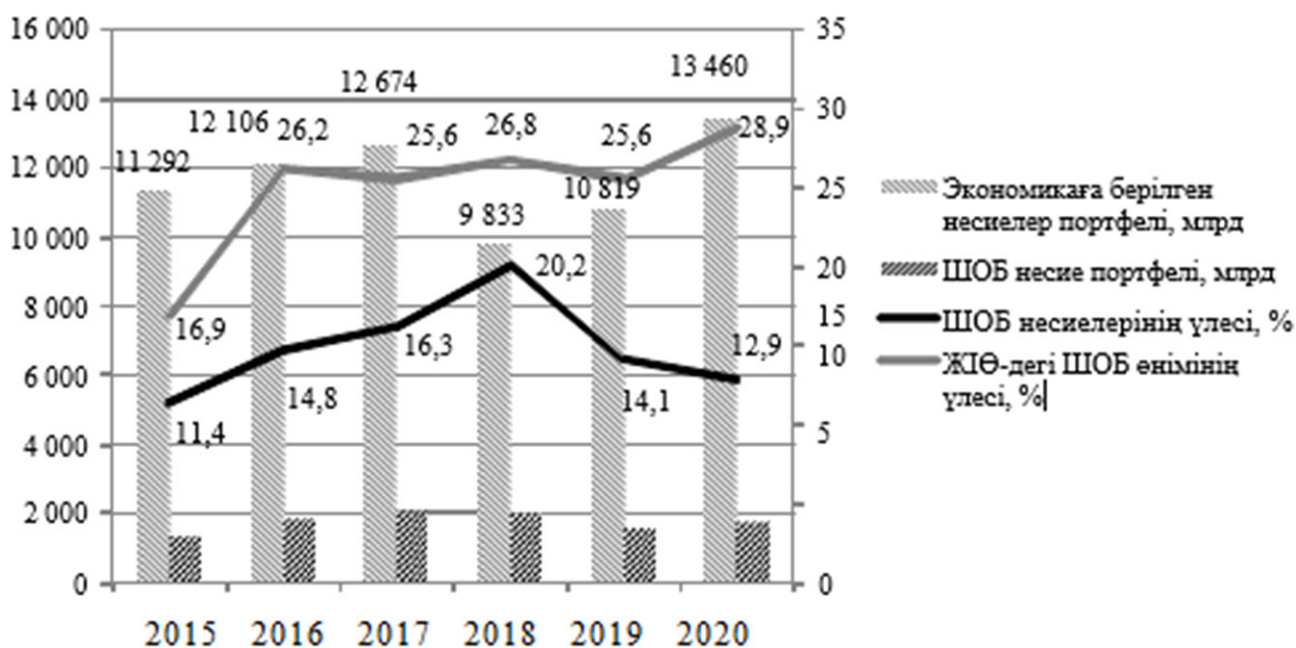
Ақша капиталының жинақталуы ШОБ дамуының ең маңызды шарты болып табылады және несие-қаржы жүйесінің қызметі арқылы жүзеге асырылады. Қазақстанның ШОБ секторының салалық және аймақтық құрылымының теңгерімсіздігінің негізгі факторларының бірі елдің ЖІӨ-дегі ШОБ өнімінің үлесімен салыстырғанда жалпы экономиканың несие портфеліндегі ШОБ несиелерінің тұрақты емес төмен үлесі болып табылады.

Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің деректері бойынша 2018 жылы банктік несиелендірудің жалпы көлемі 2013 жылмен салыстырғанда 1,2 есеге өсіп, 13,5 трлн теңгені құрады, ал «кәсіпкерлік мақсаттағы несиелер үлесі» бойынша төмендеу байқалады. 78,5%-дан 69,9%-ға дейін. Банктік несиелеу үлесінің төмендеуі екінші деңгейлі банктердің проблемалық несиелерді мамандандырылған компаниялардың басқаруына беруі, екі банктің жұмысын тоқтатуы және банктердегі депозиттер көлемінің қысқаруы нәтижесінде орын алды. Осыған байланысты шағын бизнес сегментіндегі ЕДБ несие портфелі де қысқарды. Сондықтан да Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік бағдарламалар аясында ШОБ субсидиялау мөлшерлемелері, несиелерге кепілдік беру және шағын және орта бизнесті одан әрі қаржыландыру үшін қаражатты шартты түрде орналастыру сияқты құралдар арқылы несиеге қолжетімділікті кеңейтуге басты назар аударылды.

ШОБ банктерінің облыс орталықтары мен Қазақстан облыстарының басқа қалалары мен аудандары (Нұр-Сұлтан және Алматы қалаларындағы несиелерді қоспағанда) арасындағы несиелерін бөлуді талдау, жалпы алғанда, Қазақстан өңірлері бойынша портфельдің 01.01.2018 жылғы жағдай бойынша облыс орталықтарынан тыс несиелердің өңірлер бойынша ШОБ жалпы несие портфелінің 7,5%-ын құрады.

Несиелердің кейбір түрлерін жеке кәсіпкерлікке инвестициялық қорлар, микрокредиттік қаржы институттары, лизингтік компаниялар және басқа да мамандандырылған мекемелер береді. Қазақстандық лизинг нарығының ақпараттық ашықтығының төмен деңгейі оның одан әрі дамуын тежейтін негізгі факторлардың бірі болып табылады.

Шағын және орта бизнестің несиеге, 7-10 жылға дейін ұзақ мерзімді қаржыландыруға қолжетімділігін кеңейту оның инвестициялық белсенділігін күшейтті. 2012-2017 жж. ШОБ-қа салынған инвестицияның жылдық көлемі 2,1 есеге өсті, нарықтағы инвестицияның жалпы көлемі 59,9%-ға өсті, соның арқасында ШОБ-қа салынған инвестицияның жалпы инвестициядағы үлесі 33%-дан 43%-ға дейін өсті.

2-сурет – ШОБ несиелендіру динамикасы

Талданып отырған кезеңде шағын кәсіпорындар КТС төлемдерінің тұрақты өсімін көрсетті – 269%-ға, ал КТС-тен түскен жалпы кірістегі олардың үлесі 23,2%-ды құрайды. Осындай үрдісті өңдеуші өнеркәсіптің шағын бизнесінен де байқауға болады. Сонымен қатар, ШОБ басшыларының 86,2%-ы олардың экономикалық жағдайына кері әсер ететін негізгі себеп ретінде салықтардың жетілдірілмегендігін, олардың жоғары деңгейі мен тұрақсыздығын, заңға тәуелді актілердің көптігін, әдетте заңдардың мақсатын кешіктіріп, жиі өзгертетінін атады. Мұндай жағдайлар кәсіпкерді отандық өндіріске инвестиция салуға итермелемейді.

Қаржылық қолдау бағдарламаларымен қатар «Даму» Қоры кәсіпкерлерді оқыту және консультациялық қолдау бағдарламаларын іске асыру бойынша жұмысты жалғастыруда. 2018 жылы edu.damu.kz веб-платформасы негізінде «Кәсіпкерлікті дамытуды қашықтықтан қолдау» жобасы аясында 7219 адам оқытылды. «Бизнестің жол картасы-2020» бағдарламасы аясында іске асырылып жатқан «ШОБ топ-менеджментін оқыту» компоненті бойынша тыңдаушылар саны 2949 кәсіпкерді құрады, оның ішінде 2018 жылы 424 адам оқуды аяқтады.

«Doing Business» жыл сайынғы әлемдік рейтингінде оң үрдіс мемлекет, нарық және жанама әсер ететін сыртқы ортаның интеграцияланған ішкі жүйелері арқылы кәсіпкерлікті қолдау және дамыту бойынша іске асырылған кешенді шаралардың арқасында байқалады.

Қорытынды

Қазақстан Республикасындағы кәсіпкерліктің ағымдағы жай-күйін және оның сыртқы орта фак-

торларын талдау мынадай қорытынды жасауға мүмкіндік берді:

1) макроорта елдің өңірлері бойынша шағын және орта бизнес секторының біркелкі дамуына ықпал етпейді, бұл өңірлер арасындағы ШОБ секторын қаржыландырудағы қалыптасқан диспропорциямен түсіндіріледі;

2) шағын және орта бизнеске берілген несиелер бойынша ЕДБ портфелінің өзгеру динамикасы мемлекеттік қолдау құралдарының өз міндеттерін орындап жатқанын көрсетеді, алайда елдің жиынтық несиелендірудегі ШОБ несиелерінің үлесі үлеспен салыстырғанда өте аз болып қалуда. елдің ЖІӨ-дегі ШОБ үлесі;

3) шағын кәсіпкерлік субъектілерінің несиелерге кең қол жеткізуі олардың инвестициялық қызметінің, әсіресе өңдеу өнеркәсібінің белсенділігін арттыруға ықпал етті, ал ШОБ субъектілерінің негізгі капиталына инвестициялардың өсу қарқыны барлық нарықтың өсу қарқынынан асып түседі. Инвестициялық белсенділік ШОБ санының өсуіне, жаңа өңдеуші кәсіпорындардың пайда болуына, жаңа жұмыс орындарының ашылуына әкелді – негізгі капиталға салынған инвестиция есебінен шағын және орта бизнестің өңдеуші өнеркәсіптегі жұмыспен қамтуға қосқан үлесі 43,5%-ға жетті;

4) шағын және орта кәсіпкерлік субъектілерінің қызметінен мемлекеттік бюджетке салық түсімдері жыл сайын өсуде, дегенмен мемлекеттің шағын кәсіпкерлікке қатысты салық саясаты ынталандырушы емес, фискалдық сипатта болады;

5) кәсіпкерлікті дамытудың экономикалық процестеріндегі стратегиялық және үйлестіру функцияларын мемлекет негізінен мамандандырылған қаржы институттары ретінде әрекет ететін

Ұлттық даму институттары механизмі арқылы жүзеге асырады. Кәсіпкерлікті дамытудың негізгі мемлекеттік мекемесі «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ;

6) ШОБ субъектілері экспорттайтын тауарлар Қазақстан Республикасының экспорты құрылымындағы ең аз үлесті құрайтын топтарға кіреді, бұл ШОБ субъектілерінің экспорттық қызметке

өте мардымсыз үлесін көрсетеді және импортқа бағытталған экономиканы көрсетеді;

Қазақстан Республикасындағы кәсіпкерліктің сыртқы ортасындағы анықталған проблемаларды шешу ШОБ секторының тиімділігін арттыруды қамтамасыз етеді және бәсекеге қабілетті мемлекетті қалыптастыру үшін жағдай жасайды.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Аганбегян А. Қазақстандағы экономикалық өсудің нарықтық механизмінің қалыптасуы / А. Аганбегян // Басқару теориясы мен практикасының мәселелері. – 2016. – № 2. – 34-38 б.
2. «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ жылдық есебі. – Астана: Бәйтерек, 2018. – 72 б.
3. «Даму» Қоры бағдарламаларының ШОБ-ты дамытуға және экономиканы әртараптандыруға әсері. – Астана: Бәйтерек, 2018. – 14 б.
4. «Қазақстан: шағын және орта бизнесті дамытуды қолдау мүмкіндіктерін жақсарту» есебі. – Астана: Зерттеу Орталығы, 2013. – 148 б.
5. Қазақстан Ұлттық Банкі // Ресми сайт. – Электрон. мәтіндік деректер. – Қол жеткізу режимі: <https://www.nationalbank.kz>.
6. Қазақстандағы және оның аймақтарындағы шағын және орта бизнестің жағдайы мен дамуы туралы есеп. – Астана: Бәйтерек, 2018. – 235 б.
7. «Қазақстандық мемлекеттік-жекешелік әріптестік орталығы» АҚ. – Электрон. мәтіндік деректер. – Кіру режимі: <https://www.ppp-center.kz>.
8. Притворова Т.П. Қазақстандағы әлеуметтік кәсіпкерліктің бизнес модельдерінің стратегиялық талдауы. – 2017. – 75-90 б.
9. Райсберг Б.А. Қазіргі экономикалық сөздік / Б.А. Райсберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. – М.: Инфра-М, 2011. – 512 б.
10. Шувалов В.А. Қазақстан аймақтарының инновациялық дамуын мемлекеттік реттеу. – 2015. 87-96 б.

Тенденции развития внешней среды предпринимательства в Республике Казахстан

¹*ШАЙМЕРДЕНОВА Рымтай Токеновна, магистр, старший преподаватель, rima71@mail.ru,

¹БИРЮКОВ Валерий Викторович, д.э.н., доцент, декан, _valera@mail.ru,

¹НАО «Карагандинский технический университет имени Абылкаса Сагинова», Казахстан, Караганда, пр. Н. Назарбаева, 56,

*автор-корреспондент.

Аннотация. Цель статьи – определить современное состояние и тенденции развития бизнес-среды на основе количественного и качественного анализа. Тема очень актуальна на сегодняшний день. В исследовании проанализированы сильные и слабые стороны современного состояния малого и среднего предпринимательства, вклад этого сектора в развитие экономики Казахстана. В качестве основных методов исследования использовались методы научного познания, сравнения, анализа, системного подхода. Основным результатом исследования является формулировка современных тенденций состояния и развития бизнес-среды в Республике Казахстан. Выявленные авторами неблагоприятные тенденции помогают обосновать основные направления повышения эффективности малого и среднего бизнеса в стране. На основе количественного и качественного анализа состояния внешней бизнес-среды и интегрированной подсистемы сделаны выводы о ее влиянии на состояние и развитие малого и среднего бизнеса в стране.

Ключевые слова: малый и средний бизнес, внешняя среда, кредитное регулирование, налоговое регулирование, таможенное регулирование, институты развития, государственно-частное партнерство.

Trends in the Development of the External Environment of Entrepreneurship in the Republic of Kazakhstan

¹*SHAIMERDENOVA Rymtai, Master, Senior Lecturer, rima71@mail.ru,

¹BIRYUKOV Valery, Dr. of Econ. Sci., Associate Professor, Dean, _valera@mail.ru,

¹NPISC «Abylkas Saginov Karaganda Technical University», Kazakhstan, Karaganda, N. Nazarbayev Avenue, 56,

*corresponding author.

Abstract. The purpose of the article is to determine the current state and development trends of the business environment on the basis of quantitative and qualitative analysis. The topic is very relevant today. The study analyzes the strengths and weaknesses of the current state of small and medium enterprises, the contribution of this sector to the development of Kazakhstan's economy. Methods of scientific knowledge, comparison, analysis, systematic approach were used as the main research methods. The main result of the study is the formulation of current trends in the state and development

of the business environment in the Republic of Kazakhstan. The unfavorable trends identified by the authors help to justify the main directions of improving the efficiency of small and medium-sized businesses in the country. Based on the quantitative and qualitative analysis of the state of the external business environment and the integrated subsystem, conclusions were drawn about its impact on the state and development of small and medium-sized businesses in the country.

Keywords: *small and medium business, external environment, credit regulation, tax regulation, customs regulation, development institutions, public-private partnership.*

REFERENCES

1. Aganbegyan A. Kazakstandagy e'konomikalyk osudin naryktyk mexanizminin kalyptasuy [Formation of a market mechanism for economic growth in Kazakhstan]. 2016, no. 2, pp. 34-38.
2. «Damu» kasipkerlikti damytu kory» AK zhyldyk esebi [Annual report of «Damu» Entrepreneurship Development Fund Joint Stock Company]. Nur-Sultan, 2018. 72 p.
3. «Damu» Kory bagdarlamalarynyn ShOB-ty damytuga zhane e'konomikany artaraptandyryga aseri [Impact of «Damu» fund programs on SME development and economic diversification]. Nur-Sultan, 2018. 14 p.
4. «Kazakstan: shagyn zhane orta biznesti damytudy koldau mumkindikterin zhaksartu» esebi [Report «Kazakhstan: improving opportunities to support the development of small and medium-sized businesses»]. Nur-Sultan, 2013. 148 p.
5. Kazakstan Ulttyk Banki [National Bank Of Kazakhstan]. Resmi sait [Official site]. Kiru rezhimi [Access mode]: <https://www.nationalbank.kz>.
6. Kazakstandagy zhane onyn aimaktaryndagy shagyn zhane orta biznestin zhagdaiy men damuy turaly esep [Report on the state and development of small and medium-sized businesses in Kazakhstan and its regions]. Nur-Sultan, 2018. 235 p.
7. «Kazakstandyk memlekettik-zhekeshelik ariptestik ortalygy» AK [Kazakhstan Center for public-private partnership JSC]. – E'lektrondyk matindik derekter [Electronic text data]. Kiru rezhimi [Access mode]: <https://www.ppp-center.kz>.
8. Pritvorova T.P., et al. Kazakstandagy aleumettik kasipkerliktin biznes model'derinin strategiyalyk taldauy [Strategic analysis of business models of social entrepreneurship in Kazakhstan]. 2017. Pp. 75-90.
9. Raizberg B.A., Lozovski L.Sh. Kazirgi e'konomikalyk sozdik [Modern economic dictionary]. Moscow: Infra-M, 2011. 512 p.
10. Shuvalov V.A. Kazakstan ajmaktarynyn innovatsiyalyk damuyn memlekettik retteu [State regulation of innovative development of regions of Kazakhstan]. 2015. pp. 87-96.